

Stručni rad

DJEČJI CRTEŽ

Sandra Kukovec, prof. defektologije

Osnovna škola dr. Ljudevita Pivka Ptuj, Slovenija

Sažetak

Likovno stvaralaštvo prirodan je dar svakog čovjeka. Sjetite se samo prvih crteža koji su nastali u špiljama pod vještim rukama naših dalekih predaka, kada im nije bilo dostupno znanje o priboru za crtanje, miješanju boja ili ljudskoj psihologiji. Prve pećinske slike vjerojatno su nastale sasvim slučajno, nakon čega je započelo likovno izražavanje zahvaljujući kojem su obilježena sjećanja na određene događaje (lov) ili osobe. O početku likovnog razvoja djeteta govorimo kada mališan shvati da neki predmet ostavlja trag. To se događa kroz igru. Za dijete na ovom stupnju razvoja crtanje ima jednaku važnost kao igra ili kretanje. Većina djece počinje crtati u dobi od 12 do 15 mjeseci. Paralelno s likovnim razvojem odvija se i razvoj govora. Dječji crtež s godinama postaje bogatiji detaljima. Kreiranjem crteža djeca često izražavaju ono što ne mogu ili ne znaju objasniti odnosno opisati riječima. Dakle, dječji crtež ima dijagnostičko i terapeutsko značenje. Prilikom svog likovnog izražavanja, dijete ne stvara crtež slučajno odnosno tek onako. Sve što naslika ili nacрта donosi neko značenje, iako odrasle osobe često ne razumiju i ne znaju otkriti to skriveno značenje.

Ključne riječi: faze likovnog razvoja, dijete, crtež, boje, oblici

1. Uvod

Likovno izražavanje predstavlja oblik komunikacije koji je svojstven svakom djetetu, bez obzira na spol, rasu, vjerska uvjerenja ili posebne potrebe. Prvi crteži nastaju spontano, kao dio igre. S obzirom na to da se djetetova percepcija svijeta mijenja s razvojem i godinama (odrastanjem), mijenja se te razvija i njegov crtež.

2. Razvojni stupnji likovnog izražavanja

Istraživači su podijelili razvojne stupnjeve likovnog izražavanja na različite načine. Najčešće se dijele u tri faze. To su: šaranje (škrabanje), simbolički i realistični crtež. Svako dijete prolazi kroz faze razvoja vlastitim tempom, pri čemu se ti preskoci ne događaju iznenada.

2.1. Šaranje (škrabanje)

Prve crte koje dijete povuče predstavljaju odraz razvoja njegove motorike odnosno pokreta zapešća, ruku, dlanova i očiju. Stvaraju se vodoravne, vertikalne, kose, kružne, kratke i duge zakrivljene, zatvorene i nezatvorene linije. Na kraju ovog procesa stvaranja nastaje malo umjetničko djelo koje je zapravo naškraban list papira. Stručnjaci imaju različita mišljenja o značenju prvih crteža djeteta. Jedni smatraju da oni nemaju nikakvo opipljivo značenje, dok su drugi uvjereni da čak i jedan krug na listu može imati veliko značenje za dijete. Dijete najprije počinje crtati kružne linije koje predstavljaju simbol za razne oblike, npr. ljude, životinje i predmete. Slijede vodoravne linije kojima dijete označava širenje u prostoru, zatim okomite linije kojima dočarava kretanje prema gore i dolje te na kraju kose linije koje simboliziraju neravnotežu, neizvjesnost i pad. Oko 18. mjeseca djeca već razumiju odnos između aktivnosti koju izvode i oblika koji crtaju. Između 2. i 3. godine linije povezuju na različite načine prikazujući oblike predmeta i njihovo kretanje u prostoru i vremenu, npr. prikazujući valove mora ili kretanje dima. Za ovo razdoblje karakteristično je da dijete svoj crtež tumači tek kada je već gotov i dobiva predodžbu u skladu s asocijacijom koja se javlja pri gledanju crteža. Dakle, mnoštvo slučajno nacrtanih linija može predstavljati mačku iako je dijete namjeravalo nacrtati zečica.

2.2. Simbolički crtež

U ovom razdoblju dječjeg likovnog izražavanja odrasli prepoznaju likove na slici pa ona dobiva određeni smisao. Razdoblje simboličkog crteža dijeli se na predshematsko i shematsko razdoblje. Predshematsko razdoblje ili simboličku fazu, koja traje od 3. do 6. godine, karakterizira dječje likovno izražavanje kroz jednostavne i grube sheme. Oko 3. godine dijete svjesno izvodi pokrete koji su kontrolirani. Pojavljuje se i veći interes za ljudsku figuru, što dovodi do nastanka tzv. glavonošca. On predstavlja prvi dječji prikaz ljudske figure. Mališan crta krug iz kojeg povlači proizvoljan broj linija, koje mogu biti vodoravne ili okomite. Unutar kruga crta manje krugove kojima označava oči, nos i usta. Pri tome još uvijek koristi jedan oblik ili shemu koja može predstavljati pticu ili čovjeka. Koju će od njih koristiti ovisi o njegovom raspoloženju, temi crteža i značaju jednog ili drugog. Oko 4. godine života završava razdoblje glavonošca i počinje razdoblje rendgenske slike. Dijete crta sve što zna o predmetu koji želi prikazati. Tako će se kroz kuću vidjeti njeni unutarnji prostori, čovjek će imati srce i želudac, beba će biti u majčinoj utrobi. Već se stvaraju manja područja u boji. U ovom razdoblju dijete

još uvijek mijenja boje jer je to dio igre, ali ne u namjeri da ih poveže sa stvarnom bojom predmeta ili životinje. Unatoč tome, dopadaju mu se kontrasti. Osim navedenog, može uspješno prikazati osnovne emocije (radost, tugu, strah) crtajući oblik usta na različite načine. Unatoč svemu, trebamo shvatiti da djeca imaju razdoblja omiljenih boja, tako da sunce u određenom periodu može biti prikazano u plavoj boji. Oko 5. godine dijete kreira cjelinu koja tada ima mnogo više smisla. Ljudsku figuru koristi kao šablonu. Međusobno ih razlikuje prema veličini figure, koja je povezana sa značajem osobe koju prikazuje. U ovoj fazi već ispunjava veliki dio površine za crtanje. Shematsko razdoblje ili vizualni realizam traje od 6. do 9. godine života. Karakterizira ga činjenica da dijete već može razlikovati sheme za različite predmete, osobe i životinje. Stoga u pravilu istom shemom prikazuje iste predmete, a za one koji se međusobno razlikuju primjenjuje različite sheme. Dječji crteži sve su cjelovitiji, više ne prikazuju samo pojedinačne stvari, već predstavljaju događaje koji uključuju ljude, životinje, kuće, drveće, sunce, automobile, koji su međusobno povezani. Pojavljuje se i organizacija crtaće površine. Dijete dijeli površinu za crtanje na tri dijela. U donjem dijelu crta podlogu (tlo, vodu, zemlju, travu), u sredini prikazuje središnje likove (drveće, ljude, životinje, kuću, automobil), a oblake, kišu, snijeg ili sunce crta iznad njih, odnosno u gornjem dijelu crteža. Djeca prikazuju događaje kronološkim redom i dočaravaju pojedinačne figure u pokretu. Dijete poznaje i razlikuje boje, pa je odabir boje na crtežu usklađen sa stvarnim predmetom.

2.3. Realističan crtež

Između 9. i 12. godine razvija se realističan crtež. Za ovo razdoblje karakteristično je da su crteži vizualno sve realističniji i ispunjeniji. Između 9. i 10. godine dijete usmjerava svoju pozornost na nekoliko predmeta istovremeno. Može prikazati ljudsku figuru s različitih strana. Radnju i predmete crta uvažavajući dubinu, sjene i određenu perspektivu. Bojama prekriva cjelokupnu površinu za crtanje. Djeca su vrlo kritična prema svojim likovnim proizvodima i često dovršavaju te ispravljaju već nacrtane slike, želeći da budu što sličnije stvarnim predmetima i osobama. Ako uvide da nisu »rođeni« slikari ili ako uoče mnoga odstupanja od stvarnosti, može se dogoditi da odustanu od svog likovnog izražavanja. Nakon 10. godine rendgenska slika nestaje i dijete spoznaje da postoji više različitih nijansi iste boje. Crtež se također mijenja tijekom puberteta, pa čak i kasnije.

3. Značaj boja i oblika u dječjem crtežu

Na temelju djetetova crteža, stručnjaci vrlo rano mogu pročitati njegov karakter i osobitosti. Pruženo je nekoliko smjernica ili najvjerojatnijih interpretacija djetetovog crteža kako bi se objasnio njegov karakter. Naravno, potrebna je cjelovita slika, a ne samo likovno područje ponašanja i razvoja djeteta. Nesigurna, osjetljiva i introvertirana djeca sklona su crtanju nesigurnih (krivudavih), tankih, slabih linija. Najčešće koriste običnu olovku te plavu i zelenu boju. Tamna ili čak crna boja može značiti da je mališan tužan i bespomoćan. Međutim, psiholozi tvrde da je podjednako prisutna i kod inteligentne djece, u slučajevima kada to nije jedina boja koju dijete koristi. Kada je riječ o temperamentnoj, ekstrovertiranoj i zadovoljnoj djeci, ona crtaju jačim potezima i koriste svijetle te žive boje. Ako dijete crta velike oblake, to pokazuje da je samouvjeren. Manji oblaci mogu značiti da je dijete skromno i da mu nedostaje samopouzdanja.

Agresivna i tvrdoglava djeca crtaju energično i često trgaju papir ako im se ne sviđa ono što je nacrtano. Zamišljena i sanjalački raspoložena djeca crtaju krugove i blago zaobljene oblike, dok živahna djeca crtaju ravne linije i kutove. Dijete koje je sigurno u sebe i pokazuje samopouzdanje uvijek će sebe postaviti u središte crteža.

4. Zaključak

U članku je ukratko prikazan razvoj dječjeg crteža od prve crte na papiru do već oblikovanog crteža, pri čemu su uzeti u obzir svi elementi likovnog stvaranja. Važno je da su odrasli svjesni da dječji crtež predstavlja način komunikacije i izražavanja te da moraju njegovati, poticati i jačati takav način izražavanja svoje djece kao što potiču verbalno izražavanje. Crteže koji su produkt dječjeg slobodnog crtanja ne treba nadopunjavati sugeriranjem ili usmjeravanjem. Tijekom djetetovog crtanja ne pitajte ga što namjerava nacrtati. Pohvalite svaki dječji crtež, čak i ako ne ispadne onako kako ste zamislili.

5. LITERATURA

- [1.] Ljubica Marjanovič Umek: Razvoj otroške risbe. Razvojna psihologija, str. 394–405. Ljubljana: Založba Rokus, 2004.
Irena Valdes: Likovna terapija kot pomoč otrokom. Vzgoja 59, rujan 2013., str. 42–43.
Irena Valdes: Likovni razvoj predšolskega otroka. Vzgoja 60, prosinac 2013, str. 39–41.
- [2.] Kranjski vrtci. Dostupno na: <https://www.kranjski-vrtci.si/wp-content/uploads/2018/10/RISBA-PRED%C5%A0OLSKEGA-OTROKA.pdf> [Pristupljeno 4.1.2023.].
- [3.] Izris. Dostupno na: <https://izriis.org/2019/05/13/razvoj-otroske-risbe/> [Pristupljeno 11.1.2023.].
- [4.] Bibaleze. Dostupno na: <https://www.bibaleze.si/malcek/otrokova-risba-vam-lahko-pove-veliko.html> [Pristupljeno 1.1.2023.].
- [5.] Varuška Živa. Dostupno na: <https://www.varuska-ziva.si/razvoj-otroske-risbe/> [Pristupljeno 11.1.2023.].
- [6.] Družina EnaA. Dostupno na: <http://druzina.ena.com/Otroci/Igra/Kaj-nam-povedo-otroske-risbe.html> [Pristupljeno 11.1.2023.].
- [7.] Fleming, K. K. (2008). What are they telling us? Dostupno na: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED502210.pdf> [Pristupljeno 11.1.2023.].
- [8.] Bonoti, F. in Misalidi, P. (2015). Social emotions in children's human figure drawings: Drawing shame, pride and jealousy. *Infant and Child Development*, 24(6), 661–672.
- [9.] Marjanovič Umek, L. (2013). Otroška risba. V: L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija: Izbrane teme* (str. 127-155). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Oddelek za psihologijo.
- [10.] Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2009). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno raziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- [11.] Mihelič, G. (2020). *Otroški likovni razvoj pod drobnogledom*. Dostupno na: http://pefprints.pef.uni-lj.si/6410/1/Mihelic_Gasper_Mag.pdf [Pristupljeno 3.1.2023.].